

Nr 773

Av herr Hedlund m. fl., om utarbetande av ett miljöpolitiskt handlingsprogram.

(Lika lydande med motion nr 623 i Första kammaren)

1962 och 1963 års riksdagar har behandlat motioner vari framhållits vikten av att mentalhygieniska aspekter beaktas vid samhällsplaneringen och vari framförts förslag om upprättande av ett miljöpolitiskt handlingsprogram. De remissinstanser som yttrat sig över motionerna har kraftigt understrukit angelägenheten av att ansträngningarna i motionernas syfte ökas — men riksdagen har med hänsyn till de svårigheter som är förknippade med ifrågavarande problematik avslagit framställningarna.

Ingenting har emellertid inträffat som gör behovet av ett miljöpolitiskt handlingsprogram mindre. Det kan inte godtagas att endast hänvisa till att det rör sig om komplicerade och svårangripbara problem i betydande utsträckning. Samhället omvandlas, de tekniska och ekonomiska förändringarna etc. pågår ständigt, vilket allt medför ökade påfrestningar, särskilt eller huvudsakligen på det psykiska planet. I det pris som vi får betala för en i många avseenden hög standard ingår uppenbarligen ett betydande mått av psykiska påfrestningar och stora risker för missanpassning och bestående lidanden. Detta bör emellertid inte ses som något oundvikligt eller som en oupplöslig konflikt mellan kravet på ekonomisk effektivitet och behovet av välfärd i vidare bemärkelse. Inte heller bör man stå överksam inför möjligheterna att kunna skapa en bättre miljö även i psykiskt avseende. Men det vore felaktigt att tro att en sådan miljö skulle uppkomma helt av sig själv.

Det gäller ytterst frågan om individens roll och betingelser i utveckling och samhälle. Trots detta har hela problemkomplexet hittills endast ägnats ett splittrat intresse. Det är hög tid att dessa knapphändiga försök avlöses av konsekventa helhetsgrepp. Vi har kommit dithän i samhällsutvecklingen att sådana grepp är angelägna både ur ekonomisk och ur humanitär synpunkt.

Det föreligger uppenbarligen ett samband mellan utvecklingen på den psykiska trygghetens område och den tekniska och ekonomiska utvecklingen av samhället. Den genomgripande omvandlingen från ett statiskt och förhållandevis enkelt samhälle till våra dagars industrisamhälle med den ständigt pågående sociala och ekonomiska strukturomvandlingen har varit en grundläggande förutsättning för de omfattande förbättringarna av den ekonomiska tryggheten. Trots att den ekonomiska tryggheten måste ses som

en positiv faktor även ur psykisk trygghetssynpunkt har denna omvandling även medfört att den enskilde i ökad utsträckning ställs inför konflikter och krav som överstiger hans biologiskt grundade förmåga. Det är dock varken önskvärt eller möjligt att söka lösa den psykiska trygghetens problem genom något slags uppbromsning av den tekniska omvandlingen. I stället måste de ständiga kraven på den enskilde att anpassa sig till en miljö, som är resultatet av i huvudsak ekonomiskt dikterade målsättningar, ersättas av en målsättning som möjliggör att den tekniska omvandlingen anpassas till den enskildes behov och förmåga jämväl i psykiskt avseende. Med andra ord fordras en ny allmänpolitisk målsättning, som tillgodoser inte blott behoven av ekonomisk trygghet och standard utan också behoven av psykisk trygghet och trivsel. En helhetssyn på individen i den miljö, i vilken han ingår som komponent, måste vara vägledande. Det måste föras en mentalhygieniskt orienterad konsekvent miljöpolitik, som bygger på ett annat innehåll i begreppet standard än det hittillsvarande.

Med en sådan miljöpolitisk målsättning för ögonen får man inte rygga för att initiera förändringar, som på längre sikt kan bli genomgripande. Samhällsomvandlingen har inte varit av enbart teknisk och ekonomisk natur. Den har också medfört en genomgripande förändring av hela det sociala mönstret. Betecknande för att det rådande mönstret är otillfredsställande ur psykisk synpunkt är det ofta använda uttrycket »den mänskliga faktorn», som används för att belysa att människan inte passar in i det tekniskt-ekonomiska mönstret. Härav bör man inte dra slutsatsen att felet ligger hos den moderna tekniken i och för sig. Felet får i stället sökas i den målsättning som varit vägledande för teknikens utformning. Man har på det ekonomiska området övergått från tidigare epokers tämligen ofreflekterade accepterade av förut tillämpade metoder till att i olika sammanhang ställa frågan om det dittills varit ändamålsenligt eller om det kunnat göras på ett mera ändamålsenligt sätt. På motsvarande sätt måste man i olika sammanhang frånga betraktelsesättet att den miljö och det samhälle, som tillkommit med utgångspunkt från i huvudsak ekonomiska motiv och mål, är oundvikligt eller måste accepteras i fråga om konsekvenserna på det psykiska planet. Man måste ständigt ställa frågan om den rådande utformningen är ändamålsenlig med hänsyn till människans psykiska trygghet och trivsel eller om den kan göras mera ändamålsenlig. Det tänkesätt eller de grundmetoder som ligger bakom hela den tekniska omvandlingen måste tillämpas även i fråga om den psykiska tryggheten. Forskning och ökad kunskap, utbildning och upplysning har varit de bärande metoderna på det ekonomiska området. Det måste vara bärande också vid en förbättring av den psykiska tryggheten och standarden.

Ett konsekvent fullföljande av den åsyftade målsättningen och den moderna teknikens grundmetoder på det psykiska planet innebär självfallet ett politiskt ställningstagande av mycket stor principiell räckvidd, som måste

grunda sig på den roll och de betingelser man vill ge människan i miljön. Underlåter man att ta detta grepp, innebär det givetvis ett ställningstagande av samma räckvidd. I det senare fallet utgår man emellertid från att det endast är vissa mänskliga behov, nämligen de fysiska eller ekonomiska, som behöver tillgodoses. För de enskilda, som har både fysiska och psykiska behov, kan inte detta te sig som annat än en dirigering. Ett verkligt valfrihetens samhälle måste i stället för en sådan ordning bygga på ett tillgodoseende av de grundläggande förutsättningarna för de enskildas verksamhet, insatser och behov. Någon principiell åtskillnad mellan fysiska och psykiska behov får därvid inte göras.

På det ekonomiska området har samhället att svara för grundförutsättningar och grundtrygghet, vilket innebär att de ekonomiska trygghetsfrågorna inte är en enbart personlig angelägenhet. Ett liknande betraktelsesätt måste tillämpas på det psykiska planet. Det måste hävdas att så länge de enskilda i stor och uppenbarligen stigande omfattning ställs inför psykiska krav som av resultaten att döma uppenbart överstiger deras biologiskt grundade förmåga, förblir de psykiska trygghetsproblemen olösta till följd av att samhället inte förmått eller ens försökt fullgöra vad som borde vara dess självklara förpliktelse. Liksom en ekonomisk grundtrygghet är nödvändig för den enskildes frihet och oberoende, är nämligen ett visst mått psykisk trygghet nödvändigt för den enskildes personliga utveckling och möjlighet att tillvarata sina inneboende förutsättningar. Ett konsekvent fullföljande av den nämnda samhällsförpliktelsen kan således inte medföra något slags psykisk nivellering utan måste i stället befordra de enskildas möjligheter att tillvarata sina i och för sig rikt fasetterade möjligheter till en individuell personlighetsutveckling, d. v. s. utgöra ett led i en förutsättningsskapande politik.

Med hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att ett miljöpolitiskt handlingsprogram i enlighet med i motionen anförda riktlinjer måtte utarbetas så snart ske kan och att förslag som därav föranledes skyndsamt förelägges riksdagen.

Stockholm den 26 januari 1964

Gunnar Hedlund

Lars Eliasson

Nils G. Hansson

S. G. W. Wahlund

Sven Vigelsbo

Per Svensson

Gustaf Svensson

Harald Larsson

Gunnar Larsson